

részét alkotó feladatmegoldások nemcsak a szülővel közösen eltöltött idő önmagában is jótékony hatásával ajándékozzák meg az iskolába készülő kicsinyeket, de beszédterápiaként is funkcionálnak.

S ha mindezek mellett a szülők meg tudnák fogadni a szerző előszavának tanácsait, s kiegyezésül és bevezetésként *Weöres Sándor* és *Zelk Zoltán* versesköteteiből (Ha a világ rigó lenne, Három nyúl) tudnának a kicsivel együtt recitálni, nemcsak a gyermek ritmusérzékének fejlesztéséhez (s ezzel közvetetten a szótagolás, majd a helyesírás megalapozásához) járulnának hozzá, hanem benne egy folyamatot indítanak el, amely egyaránt szolgálná a személyiségkultúra és az autonóm kultúra fejlesztését is.

Két „hibája” van azért ennek a könyvnek. Az egyik, hogy túlságosan szép; ezért nagyon kell rá vigyázni, nehogy a gyermek összefirkálja, vagy hogy a mellékleteket kivágják belőle.

Amikor a másik „hibára” is rámutatok, az már kritikai észrevétel is, amely elsősorban „menedzselő” szándékú. Természetesen meg tudom érteni, hogy amikor végül is egy szakkönyvet adnak ki, valamiképpen egyértelművé kell tenni: kiknek, milyen célra szánták. Mégis, megfigyeltem: amikor a Piletánc-nak rendezett könyvbemutatón a terjesztők ezt a kötetet is kivitték a művelődési házba, sok érdeklődő, midőn lehajtotta a borítóját és elolvasta: „...különösen ajánlott a dislexia megelőzésére”, szinte úgy tette vissza a pultra, mintha megégette volna a kezét. Valószínűleg abban a biztos tudatban reagáltak így, hogy „az én gyermekemmel nincs ilyen probléma!” Csak azt nem tudták, hogy ezt – a fentebb vázolt felbecsülhetetlen értékei és közvetett hatásai miatt – ők is haszonnal vehették volna birtokba. Ezt a remek könyvet ugyanis minden szülőnek használnia kellene, akinek a gyermeke iskolába készül! Éppen ezért én a szerző (és a szakértők, a lektorok) helyében csupán csak az első megjel-

lést tüntettem volna fel mind a külső, mind a belső borítón: „Iskolaelőkészítő mesetankönyv”. Legfeljebb csak valamivel beljebb utaltam volna arra, hogy ez „különösen ajánlott a dislexia megelőzésére”. A belső borítón pedig a szerző neve alá titulus nem írtam volna. Legfeljebb, – ha nagyon „muszáj”, – csak ennyit írtam volna oda: „pedagógus”, – mint a Pál utcai fiúkban: – „csupa nagy betűkkel!”...

„Andalító lány zeneszó”

Amikor a mesetankönyv hátsó borítóján a címszereplő kutya elbúcsúzik a gyermekektől, a könyvillusztrátor a jobb alsó sarokba helyezett érdekes dinamikájú Lexi-portréval szinte szó szerint kiszélesíti a záróképet: újdonsült négy lábú barátunk hátán már ott az iskolatáska, de huncut gombszeméi mint ha valamit kémlelnének az égen.

Persze, nem tagadom, jókora bellemagyarázás van benne, ha azt vélem felfedezni ebben a jelenetben, hogy a kutyus már a pillangók táncát látja a távolban. Talán *Madár Eszter* már *Sulyok Gizella* daloskönyvének illusztrációját álmodta meg. S ezt a „megálmodást” nem valamiféle öncélú hatásvadászat kedvéért írtam le, hanem mert a *Piletánc* I. kötete egész egyszerűen álomszép könyv! És persze mesés is. *Hasznosságáról és használhatóságáról* majd később essék szó.

Mielőtt azonban akár ez utóbbi könyvről, akár szerzőjéről (tőle származik a fenti alcím) szólnék, el kell mondanom *Sulyok Gizellának* és *Madár Eszternek* ez már a negyedik közös kötete. A szerzőpáros teljesen harmonikus együttműködésének legfrissebb termése. E munkának nem akármilyen előzményei vannak. Az ő közös művük – többek között – az a *Dédlegető*, melynek az első kiadását a frissen végző óvónők és az óvodás gyermekek szülei eredménytelenül keresik a könyvesboltokban, és a másodikra meg a hajdani Tankönyvkiadó „átstrukturálódása” miatt már igencsak

mindháiba várnak. Aki a *Három macska énekel*-t és a *Napraforgó* lány-t még valahol felleli, az nemcsak két szép gyermekkönyv élményével lesz gazdagabb, hanem – ha van hallása rá – meglepetten fedezheti fel, hogy már ezek a könyvek is mennyire zenei fogantatásúak voltak; pusztán a mi balserencsénk, hogy kiadói kotta-grafikákra nem voltak „nyitottak” (vagy a nyomdai háttérük volt korlátozott?).

Nincs felhatalmazásom magán-információm közhírré tételére, ezért itt csak mint könyv- és zeneszerető olvasó keresem a választ: hogyan és miért került sor arra, hogy a szerző – legalább is a nagyközönség számára váratlanul – több sikeres verseskönyve után letegyen az asztalra egy olyan kötetet, amely egyben már rögtön folytatást is ígérő Daloskönyv?

Akinek a kezeügyébe került a költőnőnek mintegy másfél évtizede megjelent kis kötete (Szavak fonódjanak körém), az már *Sík Csaba* bevezetőjéből is előre sejtette: nemcsak a zeneszerzőket fogják inspirálni a versei, hanem magában a szerzőben is zene él! („... kivételes érzéke van [...] a dal iránt”, – írta az előszó. – „Balladái is dalszerűek, a ritmus [...] valósággal muzsikál bennük.”) *Alföldy Jenő* még közelebb került a Sulyok-titokhoz: „Azt várja a költészettől, [...] hogy a szavakból komponált dallamok, ritmusok, [...] költői képek barátságosabbá tegyék az őt körülvevő világ fenyegető arcát.” Nem véletlen, hogy ezen, úgy-szólván füzetnyi versek közül nem kisebb zeneszerző, mint *Szőnyi Erzsébet* is talált megzenésítenivalót; *Ribáry Antal* pedig emígy jellemezte az „Aranyos”-t: „Zenére született.”

Aztán, a darab idejéig még csak verseiben lappangó zeneiségét nem tudván magában tovább rejtegetni, *Sulyok Gizella* a Pillelécban végül *zenére* formálta meg költői üzenetét. Azzal, hogy ugyanakkor ehhez is hűséges alkotótársát, *Madár Esztert* kérte fel illusztrátorául, e művével nemcsak a testvérműzsák (zene, költészet, kép-

zóművészet) ölekezésének tanúdi tette bennünket, hanem egy *négydi-menziós* könyv született!

Nem akarok azonban ezekben az ezoterikus fejtegetésekben teljesen elmerülni. Ehelyett inkább arról írok: miért szeretem oly nagyon ezt a könyvet, s miért tudom mindenkinek jó szívvel ajánlani.

Először – bár nem ez a leglényegesebb, de éppenséggel nem is elhanyagolható: – egyszerűen jól esik kézbe venni ezt a mindenestül szép könyvet! S ez nemcsak a *Sulyok-Madár* alkotópáros érdeme. Kár, hogy mostanság a kiadók leszoktak a „beszédesebb” és informatívabb kolofonokról; így aki a könyvművészetben kevésbé jártas és nem foglalkozott tipográfiai tervezéssel, nem sok fogódzót kap ahhoz, hogy mitől olyan varázslatosan szép ez a kötet.

A belső borítóból annyit még csak megtudunk, hogy a rendkívül attraktív – ugyanakkor szemnyugtató és kellemesen lejártható-énekelhető – kottagrafikát *FALVY MÁRTA* avatott kezemunkájának köszönhetjük. Ebben a könyvben még ez is a célt szolgálja: testre, akarom mondani, gyermekre szabottak maguk a kottarajzok is.

Amiről többet is elárulhatott volna a kiadó: kinek köszönhetjük, hogy *Madár Eszter* nedves technikával készült tusrajzai így, ennyire jól érvényesülnek? Magának a papírnak a megválasztása (itt nemcsak az alaptónusára, hanem a minőségére is gondolok!) a magukat jól „eladó”, neves könyvművészeknek is dicséretükre válna; s ők nem is mulasztanák el ezeket a babérokot is learatni! (Arról már nem is beszélek, hogy az alkalmazott betűtípusokat, a szedéstechnikát is csak „ránézésre” állapíthatja meg, – persze csak az ehhez értő könyvesember.) Kár ennyire szemérmesnek lenni!

Természetesen a „külső” önmagában nem lenne elég, hogy egy könyvet ennyire feldicsérjek, ha maga a munka, ami benne *Sulyok Gizella* alkotása (és egyben innovációja is!) nem

emelné ki a többi alternatív tankönyv sorából.

Mit ígér (és mit nyújt) tehát ez a könyv? A PSZM-annotáció magvasan foglalja össze a lényegét: „kiegészítő dalanyagként házagptóló szerepet tölthet be az iskolai ének-zene tanításában-tanulásában, valamint az ének-zene tagozatos általános iskolai és zeneiskolai szolfézstanításban-tanulásban. Szabadidős foglalkozások keretében pedig a kulturált szórakozás eszköze lehet. A Daloskönyvben található dalok könnyen énekelhetőek, a versekben megjelenő természeti képek a természeti környezethez való kedvező viszonyt alakítják. Haszonnal forgathatják a hangszerrel tanuló növendékek is. A versek alapjául szolgáló zongoradarabok ugyanígy állandó repertoárt képeznek a zongoratanulás során.”

A könyv egyik lektora, *Papp Károly* né kiemeli a következőket: „A versek szinte mindenütt együtt mozognak, lélegeznek a zenével: prozódiailag és énekelhetőség szempontjából is jók.” Ebben ugyan kétségtelenül igaz van – bár éppen ezzel kapcsolatban van azért néhány kritikai észrevétel – egy nagyon fontos szempontról nem tesz említést: a valóban jól kiválasztott zenei anyagot az egyes, eredetileg hangszeres darabokhoz teljesen hozzásimuló szövegekkel nemcsak énekelhetővé tette, hanem a művek közül nem egyet éppen a költészet többletével szinte fel- és kiemelt a tanulói „klimpírozások” aranyos, ám zömükben és alapvetően mégis csak iskolás jellegű mikrovilágából. A *Bárdos Lajos*-i szóhasználatban vett „hangszerelés” (és persze a „Bevezetés” sok hasznos és gyakorlati tanácsa együttesen) nemcsak *rangot* ad az egyes daraboknak, s szinte felmagasztosítja azokat, de egyben páratlan *kamarázási* lehetőségeket is teremt „megszövegesítésükkel”. S ezzel a szerző megmutatta, hogy nemcsak elhivatott költő, de muzsikusként sem akármilyen! Hiszen csak gondoljunk bele: zenész-palánták generációi nő-

tek fel ezeken a darabokon, de eddig nemcsak az nem jutott senkinek se az eszébe, hogy ezeket lehetne – és érdemes is lenne! – énekelni, hanem – ha a szívünkre tesszük a kezünket – azt is el kell ismernünk: nem mindenki és nem ennyire érezte, hogy ezekben „ez is benne van!...” *Sulyók Gizella* nemcsak „magyarázza, de műveli” is a csodát: ilyen miliőben ezeket a darabokat egyszerűen nem lehet többé iskolás módon, – a szokásos „belegyorsításokkal”, a technikai sikerélmény hatására fel-felbukkanó elkapkodásokkal – csak úgy „odatenni”. Ezek után – jelképesen szólva: – csak „állva” lehet őket előadni!

Tudom, nincs mindenkinek színes hallása (abszolút hallásuk pedig még kevesebbeknek van), de azért engem kissé zavar a könyvben a sok transzponálás! Különösen akkor, ha éppen az önálló ének-letéteknél találkozzunk velük (a páros lapokon). Amellett, hogy egyébként helyesen – az egyes daloknál még szolmizációs fogódzót is kap az énekelni vágyó gyermek, Kodály országában azért bízunk kellene abban, hogy legalább a „stímmeket” mégis csak szolmizálva tanulja meg, s nem hangszeres „segítséggel”; akkor meg igazán nem sok jelentősége van „az alsóbb fekvésű hangnemekbe” történt átírásnak! A transzponálás egyébként is csak ott logikus és következetes, ahol a „kíséretes” változatot írják át a könnyebb és kényelmesebb fekvésre. Így aztán például az „Ébredő hajnal”-ban az átírásnak nem sok értelme van, mert szinte feloldhatatlan ellentétbe kerül a két, egymástól távoli hangnem. A „Lobogjon a gyertyaláng!” két változata pedig végképp nem koherens: az eredetihez képest – egy nagy szekund különbséggel – más lett az önálló dal-változat hangneme és más a kíséretese.

Mind Ezek azonban inkább jelentéktelen – s egy későbbi, második kiadásban összehangolható – következtetlenségek, illetve egyenetlenségek. Engem igazán a „Vidám földműves”

átdolgozása zavar. Legfőként azért, mert a jellegzetesen a bal kézben énekeltetett basszus-dallamot nem lehet olyan egyszerűen elintézni, hogy „egy oktávval feljebb énekeljük”; ennek a zeneiskolai *Schumann*-slágernek a hangzsvilágától idegen a gyermekhangok „fent” csilingelése. (Ilyen párosításban szinte „suszterbasszusnak” érződik az eredeti zongoradarab fekvése.) Ráadásul a versváltozat (Gyertünk, komám!) nemcsak prozódiailag sántít több helyen is („ihaj, komám”, „terítve már”), hanem az sem szerencsés, ha szóttag-hajlításokkal („mulatu-unk”, „pihenü-ünk”) „kenődnék szét” azok a kényes helyek, amelyek egyenletességért zongoratanárok regimentjei küszködtek tanítványjaikkal. S ha ebben még a két versszak között is van különbség („nótás kedvvel” – „haza vá-ár”), az végképp nem teszi „vidámmá” a „hazatérő földmüvest”. – És persze az sem „használt” a prozódia-nak, hogy az „egy” határozatlan névelő olyan hangsúlyos helyre került, mint a „Hosszulábú medve” harmadik sorában; vagy a „Gyengéd kérelem”-ben az „és” éppen egy triola elejére (ráadásul egy kis cezúra után).

Tulajdonképpen nem volna illő, hogy zenei kiadvány kapcsán nyelvészkedjünk is, de engem kifejezetten zavarnak a magyartalanságok még akkor is, ha nem irodalmi vagy nyelvészeti munka van a kezemben. Nos, miután a könyv belső borítójából csak a lektorok nevét tudja meg az olvasó, a közöttük levő „munkamegosztás” rejtve marad, egészen halkan csak annyit jegyzek meg: nem ártana, ha *minden* esetben azért egy jó magyartanár is átnézné az anyagokat. Így nem maradnának a szövegben ilyen fordulatok: „ezeken a kis darabokon keresztül nyert bevezetést”; „hogy a gyermekek hang adottsága számára ezzel is segítsen”; „javasolom ne ragaszkodjunk” (így, vessző nélkül!); illetőleg nem keverednének az ok- és célhatározók (a „végett” helyett a mindenütt következően használt „miatt”-ok).

Gyermekcentrikus költői világ

Kritikai megjegyzéseim azonban semmit nem vonnak le a könyv felbecsülhetetlen értékéből. Mert ez nemcsak jó mű, de értékes *tankönyv* is a javából, telve bőséges és hasznos jegyzetekkel, jótanácsokkal, melyekben különlegesség az, hogy – és ez a gyengém: – még ezek is mélységesen gyermekcentrikusak: kezdve onnan, hogy a szerző még a levegővétel megkönnyítésére is gondol, amikor az egyik darabban a sorvégi fél-értékeket negyed + szünetre enyhíti; folytatva azzal, hogy változatokat is kínál, melyekhez anyásan hozzá fűzi: „Kedvedre válogass...”; majd „átmegy” figyelmes szolfézs-tanárba („Úgyelj a decima ugrásra!”); figyel arra is, hogy a gyermeknek könnyebb legyen a produkció (az eredetileg 2/8-os ütemet a „könnyebb énekelhetőség végett” 2/4-esre változtatja; a nóna ugrás elkerülése végett oktáv-ugrást használ a „Anyaköszöntő”-ben); s a kötet végére nemcsak precíz „nacionálét” ad a zeneszerzőkről, de egy egész kis zenei műszótárral is gazdagítja munkáját.

Nem tudom és nem is akarom felvenni a versenyt *Laczó Zoltán* ihletett recenziójával, mely a Parlandóban jelent meg. Inkább csak ajánlani tudom mindenkinek: aki csak teheti, olvassa el a Pilletánc-ról a nagyszerű zenetudós írását.

Egyébként is: ez a könyv úgy *Sulyok Gizella* alkotása, hogy benne a költészet és zene (és még a pedagógia is!) egymást kölcsönösen feltételező (és kiegészítő!) szerves egységben vannak. S bár magukat a zeneszámokat természetesen nem ő komponálta, de részint úgy szedte őket csokorba, részint úgy adott nekik vokális életet, hogy ugyanakkor gyengédén rájuk terítette a grafikus *mesés* rajzainak és a tipográfiának finom csipkefátyolát: ezzel az egészet oly légiessé és álomkönyvvé varázsolva, amilyen csak a pillék tánca lehet!

Végezetül nem maradt már más hátra, mint hogy olyan befejezést adjak ennek a publicisztikámnak, amely felteszi az i-re a pontot. A könyv előszavából magát a szerzőt idézem: „A természeti képek; madarak-fák-virágok; hajnal és éjszaka; napsütés és felhők játéka; szél és víz szépségei; a tavasz-nyár-ősz és tél váltakozásának

hangulata; a vágyakozás, gyengédség, öröm vagy emlékezés érzése fokozott élménnyé emelkedik az éneklés által. A titkok, párválasztás, fergeteges tánc, vagy akár a tanév végén kitoró öröm, a természetbe kirohanó ujjongás, mind felszabadítja, áthatja – és az érzelmi-esztétikai élményen keresztül gazdaglelkűvé teszi – az ifjúságot.”

(*Csabay Katalin: Lexi. Iskolaelőkészítő mesetankönyv. Második kiadás. Tárogató Kiadó, Budapest, 1994.*

Sulyok Gizella: Pilleléc I. Daloskönyv Tárogató Kiadó, Budapest, 1993.)

SZÉKELY G. TIBOR

Sztehlo Gábor, a gyermeknevelő

Merényi Zsuzsanna örömmel üdvözlendő tanulmánya fontos fejezetét vizsgálja föl a megírásra váró XX. századi magyar neveléstörténetnek. A könyvecske címe pontos abban az értelemben, hogy ami a gazdag hagyatékú nevelőegyenység életművének egyik részét – a második életszakasz munkáját – illeti, arról a szűkre szabott terjedelem ellenére is lényegében teljes képet kap az olvasó. Aki akár a gyermekvédelem, akár a közoktatás területén korunk színvonalán akar önkormányzó közösségeket animálni, annak ismernie kell a szóban forgó – pontosan fél évszázada teremtet – pedagógiai modellt.

„Nincs valamiféle ellentmondás a *korunk színvonala* minősítés meg a *fél évszázados időtáv* között?” – kérdezheti joggal e sorok olvasója. Nem hisszük. Ugyanis a történelem nem egymedrű folyam, olykor sok ágra szakad, s mellékágai nem egyforma sebességgel csörgedeznek; sőt olykor az is előfordul, hogy már-már hurokszerű kitérőket tesznek. (Ha egy kicsit „posztmodernekek” vagyunk, akár azt mondhatjuk: nincs is a történelemnek „fősodra”, csakis „mellékágai” vannak.) No de legyünk akár ilyen, akár olyan történetiszemléletűek, észre kell vennünk, hogy Magyarországra ma hasonló bóják

közt hajózik, mint fél évszázada. No nem pontosan ötven éve, mert akkor már egyáltalán nem voltunk urai hajócskánknak, hanem néhány esztendővel korábban, amikor még szellemi életünknek legalább egy lekes csoportja megpróbálkozhatott azzal, hogy az észak-európai demokráciák példáját mutassa fel a totalitarizmusok örvényei közül kivezető útirányként.

Ma is élnek e társadalmi-politikai modellnek hívei hazánkban, ha erőltetlenebb is a hangjuk, mint ama nemzedéké, melynek *Sztehlo Gábor* is gondolkodó és cselekvő tagja volt. Éppen ezért szükséges, hogy *Merényi Zsuzsanna* könyve kapcsán rámutassunk arra a szellemi háttérre – illetőleg hangsúlyozzuk a szerző által is jelzett korábbi életszakaszt –, melyben az 1944-es *gyermekmentő* és későbbi *gyermeknevelő személyisége és szakmai karaktere* kifejlődött.

Az 1930–1940-es évek fordulójának magyarországi légkörét – társadalmi viszonyait – mi sem mutatja jobban, mint az az „utópisztikus” értékrend, melyet az *északi demokrácia* hívei sóhajta megfogalmaznak. „Finn a finnel szemben mindig mint egyenrangú fél jelenik meg, akkor is, ha az egyik szegény munkás vagy napszámos, a másik gazdag birtokos vagy